

تأثیر نماز در تحکیم بنیان خانواده

حامد غلامی

دانشجوی ارشد مدیریت خدمات بهداشتی درمانی دانشکده علوم پزشکی دانشگاه واحد علوم و تحقیقات تهران.

hamed.gholami.slp@gmail.com

چکیده:

نماز یک نیاز حقیقی و ضروری انسان است و به میزان ضرورتی که برای فرد و اجتماع دارد، دارای فایده‌ها و آثار نیکوی فردی و جمعی است، و به همان نسبت که وجود آن منشأ برکات و خیرات است، فقدان آن نیز زیان بار است. اقبال لاهوری نماز را گوهری می‌داند که در دل صدف عقیده توحیدی پدید می‌آید و آن را حج کوچک قلب و خنجری برای از میان بردن فحشا و منکرات معرفی می‌کند که در دست مسلمان قرار دارد. نماز یاد خداست و تنها با یاد خداست که دل‌ها آرام می‌گیرد. این چنین سخنانی از بزرگان عالم بسیارند که از ارزش و جایگاه عظیم نماز حکایت می‌کنند. تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده بعنوان واحد بنیادین جامعه، از دیرباز مورد توجه محققان جهان بوده است. با تشکیل خانواده‌های سالم است که دین و تقوای مردم و در نتیجه سلامت اجتماع حفظ می‌شود. خانواده‌های ناسالم خانواده‌هایی می‌باشند که در آن‌ها بی‌نمازی، فقدان نیایش و خدا فراموشی موج می‌زند. طبق تحقیقات انجام شده، نود و هشت درصد بزهکاران و جنایتکاران، کسانی هستند که در خانواده‌هایشان کسی سر به سجده نمی‌برده است و در طول عمرشان حتی یک بار هم نماز نخوانده‌اند و پا جای پای شیطان نهاده‌اند و دو درصد دیگر هم که نماز می‌خواندند اکثرأ دست تصادف و اتفاق آنان را به زندان کشانده است و یا نمازشان از روی جهالت بوده است. این پژوهش بدنبال یافتن پاسخ سوال زیر است: «نماز چه نقشی در تحکیم بنیان خانواده دارد؟»

واژگان کلیدی: نماز، آثار فردی، آثار خانوادگی، خانواده، تحکیم خانواده

مقدمه:

نیایش انسان و گرایش او به خداوند، ارمغانی الهی و معمایی رازدار است. فطرت انسان آمیزه‌ای از خداجویی و خدادوستی می‌باشد که هیچ‌گاه از او جدا نمی‌شود. نه تنها انسان بلکه سرتاسر این گیتی تسبیح‌گوی خداوند بزرگ هستند و هنگام آسیب‌ها و بن‌بست‌ها و بدترین گرفتاری‌ها این فطرت خداجویی آن‌هاست که ناخودآگاه آن‌ها را به عبودیت الهی دعوت می‌نماید. تجلی‌گاه این نداهای درونی تنها از جانب خداوند است که می‌فرماید: «جن و انس را نیافریدم جز برای اینکه مرا عبادت کنند». و این انسان است که با رویش شجره طویای عشق به محبوب خویش، گلبانگ عاشقی سر می‌دهد و زیباترین نغمه‌ها، حرکت‌ها و چیدمان‌ها را در قالب نماز عرضه می‌دارد و مدام در پی آن است با شهر نماز خود و خانواده‌اش را به اوج ملکوت برساند و آنان را بیش از پیش با خدای محبوب نزدیک سازد. چرا که به خوبی این انسان می‌داند که نماز تنها چیزی است که سلامت و پایداری خانواده‌اش را تضمین خواهد کرد و فرزندانش را پاک و معطر به بوی خوش عاشقی خواهد ساخت. صلات همان طور که از نامش پیداست اصل و ریشه آن صله (و صل) است و از پیوند و ارتباط میان بنده و رب سخن می‌گوید همان طور که حضرت امام رضا می‌فرماید: «نماز صله‌ای از رحمت خدا برای بنده او و طلب وصال از جانب خدا به خداست که با نیت و با تعظیم و بزرگداشت خدا به آن داخل می‌شود» (بحار الانوار ۸۴، به نقل از نماز، نیاز عشق ۹/۹). در قرآن کریم نیز به اهمیت نماز در جلوگیری از گناه اشاره شده است: «وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ: (عنکبوت: ۴۵). پس نماز جایگاه والایی در بین عبادت‌ها دارد، چون انسان را به هدف نهایی تربیت اسلامی که همان قرب الهی است نزدیک تر می‌کند.

نماز یک نیاز حقیقی و ضروری انسان است و به میزان ضرورتی که برای فرد و اجتماع دارد، دارای فایده‌ها و آثار نیکوی فردی و جمعی است، و به همان نسبت که وجود آن منشأ برکات

و خیرات است، فقدان آن نیز زیان بار است. اقبال لاهوری نماز را گوهری می‌داند که در دل صدف عقیده توحیدی پدید می‌آید و آن را حج کوچک قلب و خنجری برای از میان بردن فحشا و منکرات معرفی می‌کند که در دست مسلمان قرار دارد. نماز یاد خداست و تنها با یاد خداست که دل‌ها آرام می‌گیرد. این چنین سخنانی از بزرگان عالم بسیارند که از ارزش و جایگاه عظیم نماز حکایت می‌کنند. تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده بعنوان واحد بنیادین جامعه، از دیرباز مورد توجه محققان جهان بوده است. با تشکیل خانواده‌های سالم است که دین و تقوای مردم و در نتیجه سلامت اجتماع حفظ می‌شود. خانواده‌های ناسالم خانواده‌هایی می‌باشند که در آن‌ها بی‌نمازی، فقدان نیایش و خدا فراموشی موج می‌زند. طبق تحقیقات انجام شده، نود و هشت درصد بزهکاران و جنایتکاران، کسانی هستند که در خانواده‌هایشان کسی سر به سجده نمی‌برده است و در طول عمرشان حتی یک بار هم نماز نخوانده‌اند و پا جای پای شیطان نهاده‌اند و دو درصد دیگر هم که نماز می‌خواندند اکثراً دست تصادف و اتفاق آنان را به زندان کشانده است و یا نمازشان از روی جهالت بوده است. این پژوهش بدنبال یافتن پاسخ سوال زیر است:

نماز چه نقشی در تحکیم بنیان خانواده دارد؟

در جهان مادی امروز که نهاد خانواده در حال اضمحلال توسط فساد و فحشاء است بزرگترین دغدغه‌های خانواده‌ها برای نجات فرزندانشان از این منجلاب فساد و فحشاءست و قرآن این کتاب زندگی بشر سالها پیش از این راه نجات را بیان کرده است؛ «اتل ما اوحی الیک من الکتاب و اقم الصلاه ان الصلاه تنهی عن الفحشاء والمنکر ولذکر الله اکبر والله یعلم ما تصنعون؛ هر چه را از این کتاب بر تو وحی شده است تلاوت کن و نماز بگذار، که نماز آدمی را از فحشا و منکر باز می‌دارد و ذکر خدا بزرگ تر است و خدایه کارهایی که می‌کنید آگاه است.»

همانطور که در روایات نیز وارد شده است هنگامی که فرزندی به دنیا می آید مستحب است در گوش راست او اذان و در گوش چپ او اقامه گفته شود چراکه این عمل باعث می شود انسان از کودکی با نماز آشنا شود و بنابراین از شر شیطان در امان باشد؛ کم نیستند اینگونه احادیث که بر آموزش نماز به کودکان تاکید دارند؛ در این میان باید دید که چگونه می توان این فریضه الهی را که به گفته مقام معظم رهبری نیاز آدمی و دریچه ای است که هوای پاک آزادی را از عالم معنا به ما می رساند و دل را از آلودگی و بیخبری می رهااند را به گونه ای در خانواده ها نهادینه کرد که پیوند نماز و خانواده پیوندی ناگسستنی باشد.

مباحث نظری :

نقش نماز در آرامش روانی خانواده

۱. عدم احساس گناه و یا کاهش آن

آدمی آنگاه که به سجاده می نشیند تا با خدا راز گوید، باید هوشیار باشد. چرا که قرآن می فرماید «لا تقربوا الصلاة و انتم سكارى» آنگاه که مست هستید، نزدیک نماز نشوید. پس لازمه مقبولیت و پذیرش نماز، دور بودن از ناهشیاری و مستی است.

نماز آدمی را از فحشا و منکرات باز می دارد. «ان الصلاة تنهى عن الفحشاء و المنکر» شرب خمر، مستی، غفلت و دیگر گناهان و آلودگی ها در پرتو نماز محو و نابود می شوند. با حذف گناهان فضای روح و روان انسان پاک و مصفا می شود و در نتیجه آرامش و اعتماد به نفس به دست می آید. نماز شستشوگر روان از گناه است و قلبی که در آن تاریکی گناه نباشد از آرامش و اطمینان و صفا لبریز می شود. چنان که پیامبر فرموده انسانی که نمازهای پنجگانه را به جای می آورد، مانند آن است که در رودی پنج بار شنا کرده و از آلودگی ها به در آمده است. پس نماز مانع ابتلا به آلودگی و گناهان است و نیز به سبکی بار گناه آدمی می انجامد. زیرا قرآن

می‌فرماید: «أَنَّ الْحَسَنَاتِ يَذْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ» به درستی نیکی‌ها، بدی‌ها و گناهان را می‌زدایند و از بین می‌برند و نماز یکی از برترین حسنات است .

پس اگر احساس گناه را عامل ایجاد اضطراب و نا امنی بدانیم و گناه نکردن و یا انجام عملی را که گناه و احساس گناه را تخفیف بدهد وسیله ایجاد مانع انجام گناه می‌گردد و اگر فردی گناهی را مرتکب شده انجام نماز که یکی از حسنات ممتاز است - گناه او را تخفیف می‌دهد و آدمی در اثر عدم انجام گناه و یا داشتن احساس تخفیف گناه آرامش پیدا می‌کند، می‌توان نتیجه گرفت که به این دلیل نماز عامل مهمی در جهت دست یافتن به آرامش روانی است و چون این امر در خانه رخ دهد، و یکایک اعضای خانواده نماز گزار باشند، همگی با هم آرامش روانی را در خانه به ارمغان می‌آورند و در پناه آن با موفقیت زندگی می‌کنند. زیرا احساس گناه در همه آنان کاهش می‌یابد.

۲- وحدت شخصیت و انسجام خانوادگی

خواندن نماز موجب دست یافتن به وحدت شخصیت می‌شود. شخصیت برخوردار از توحید به گونه‌ای است که جنبه‌های گوناگون آن با یکدیگر در تضاد نیستند. یعنی فرد آنچه که در اعتقاد بدان باور دارد، در عمل نیز بر اساس باورهای خویش عمل می‌کند و چون اینگونه رفتار می‌کند، خود نیز در خویشتن تضاد نمی‌یابد و در نهایت به یکپارچگی (خویشتن) دست می‌یابد به نحوی که جنبه‌ای از شخصیت فرد، جنبه دیگر شخصیت او را تأیید می‌کند و انسان به هنگام برخورد با او احساس می‌کند که با فردی هماهنگ و بسامان مواجه شده است. حال باید پرسید نماز چگونه موجبات تحقق وحدت را در شخصیت آدمی فراهم می‌آورد؟

انسان مؤمن به هنگام نماز سخن از خدای واحد و یگانه به میان می‌آورد، او را الله خطاب می‌کند و رب عالمیان می‌نامد. (آیه قل هو الله احد به نحو بارزی حکایت از وحدت باری

دارد.) و همین باور داشتن به خدای یگانه، پیام آور وحدتی درونی برای آدمی است. آنچه که باعث تشمت و تفرقه می‌شود، ایمان داشتن به رب‌های گوناگون است. قرآن می‌فرماید:

ارباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار آیا داشتن رب‌های متفرق خوب است یا ایمان داشتن به خداوند واحدی که قهار است؟ قرآن وجود خدایی جز خدای یگانه را نفی می‌کند و می‌فرماید: «لو كان فيهما الهة الا الله لفسدتا» و بر فرض محال اگر چنین می‌شد فساد درون آدمی را نیز به علت تعدد الهه در بر می‌گرفت و آنان که اکنون، به وجود ارباب متفرق قائلند، از وحدت درونی بی بهره و در شخصیت خود دارای تضاد هستند. اعضای خانواده نیز اگر همه با یکدیگر به اقامه نماز بپردازند و همه به وحدت درونی دست یابند، در بیرون نیز با یکدیگر همگونی و هماهنگی خواهند داشت و این موجبات آرامش روانی را برای آنان در پی خواهد داشت. زیرا نه با یکدیگر تضادی دارند و نه والدین با فرزندان خویش اختلافی جدی خواهند داشت.

سؤال این است که چه کسانی بیشتر فرزندان را در موقعیت مضاعف قرار می‌دهند. آن‌ها که در درون خویش تضادی دارند و یا آن‌ها که با دیگری دارای تضاد هستند. نماز، تضادهای درونی فرد را کاهش می‌دهد. زیرا که به شخصیت فرد وحدت و یکپارچگی می‌بخشد و دیگر آن که افراد وحدت یافته در سایه نماز را با یکدیگر منسجم و متحد می‌سازد. لذا بین آن‌ها تفرقه و تضادی جدی و عمیق وجود ندارد و تعارض مهم هم در خانواده دیده نمی‌شود. در اثر نبود تعارض و یا از بین رفتن آن، کمتر شاهد بروز اضطراب در محیط خانه خواهیم بود. بدین ترتیب امنیت بیرونی در محیط خانواده حاصل امنیت

درونی اعضای آن است که در پرتو انوار الهی ظهور و بروز پیدا می‌کند. پس نماز می‌تواند وحدت و امنیت درونی و بیرونی را فراهم آورد و محیط خانواده را متحد و یکپارچه سازد تا همگی به راحتی بتوانند به ریسمان الهی چنگ زنند و متفرق نگردند «و اعتصموا بحبل الله

جمعاً و لا تفرقوا». بدین ترتیب ملاحظه می‌شود افرادی که به وحدت درونی دست یافته‌اند در وحدت بخشیدن به محیط بیرونی (که یکی از مصداق‌های آن خانواده است) توفیق بیشتری دارند و وحدت در خانواده یکی از رموز آرامش آن است.

۳- افزایش اعتماد به نفس

نماز خواندن موجبات افزایش اعتماد به نفس را فراهم می‌آورد. زیرا وقتی آدمی با خدا سخن می‌گوید، از او استعانت می‌جوید. «ایاک نعبد و ایاک نستعین» توان بیشتری را در خود احساس می‌کند که ناشی از اتکای به خدای تعالی است و داشتن چنین نقطه اتکایی باعث افزایش اعتماد به نفس در فرد می‌گردد. او در این حال خود را بسان قطره‌ای می‌داند که با دریا پیوند خورده است.

قطره دریاست اگر با دریاست و نه او قطره و دریا دریاست

بدین ترتیب درمی‌یابیم که آدمی از خویشتن مفهوم بهتری خواهد داشت و تصور وی از خود در مرتبه بالاتری قرار می‌گیرد و مفهوم خود در نزد او تعالی می‌یابد و این همه موجب افزایش اعتماد به نفس در فرد می‌گردد. از سویی خواندن نماز باعث افزایش موفقیت‌های او در زندگی می‌شود. زیرا نماز، نقش مددگاری دارد چنان که قرآن می‌فرماید: استعینوا بالصبر و الصلوة از نماز و روزه کمک بجوید. انسان برخوردار از امدادهای ناشی از اقامه نماز، فردی موفق‌تر است و موفقیت‌های روز افزون، اعتماد به نفس و افزایش آن را در پی دارد و نماز گزاران پیوسته امیدوار به امدادهای الهی هستند.

اولیای الهی که خوب نماز می‌خوانند نه می‌ترسند و نه محزون می‌شوند. «الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم و لا هم یحزنون» و آدمی که نه می‌ترسد و نه محزون است، از آرایش روانی برخوردار است.

در محیط خانواده‌ای که اعضای آن نماز را بر پا می‌دارند و همگی از اعتماد به نفس خوبی برخوردارند، فضای آرامی حاکم است و اعتماد به نفس یکدیگر را تقویت می‌نمایند. آنان همچون ظروف مرتب‌ی هستند که به هنگام برداشتن آب از یکی از آن طرف‌ها، ظرف‌های دیگر جای خالی آن را پر می‌کنند، با این تفاوت که در اینجا، اعتماد به نفس خود آنان کاهش نمی‌یابد. در حالی که وقتی ظرف‌های مرتبط، جای خالی شده آب ظرفی را پر می‌کنند، از میزان کمتری از آب برخوردار می‌شوند.

آنها شکرانه بازوی توانا را به گرفتن دست ناتوان می‌دانند و دست افتادگان را به هنگام ایستادن می‌گیرند و بدین ترتیب آن‌ها که از اعتماد به نفس بیشتری برخوردارند، در محیط خانواده، زمینه افزایش اعتماد به نفس را در دیگر اعضای خانواده فراهم می‌کنند تا آن‌ها هر چه بیشتر استعدادهای خویش را به کار گیرند و به درجه بالاتری از شناخت معبود و عبادت دست یابند و به خود شکوفایی برسند، به نحوی که همه استعدادها و توانایی‌های خویش برای عبادت خدا را به فعلیت برسانند. نماز در این راه نقش مدد رسانی را بر عهده دارد. انسانی که به خود شکوفایی رسیده از آرامش بیشتری برخوردار است. اولیای الهی مصداق بارز چنین حالتی هستند، زیرا توانسته‌اند همه توان خویش را در راه عبادت معبود به کار گیرند.

آثار خانوادگی نماز

الف) نقش عمومی نماز در خانواده

خانواده کوچک‌ترین واحد اجتماع است که توانایی و بازدهی جامعه به آن بستگی دارد. امروزه جوامعی موفق هستند که خانواده‌های موفق دارند. در واقع، جامعه چیزی جز بسط خانواده نیست. بسیاری از مشکلات اجتماعی و فرهنگی جهان غرب از بحران خانواده ناشی می‌شود. نماز از سه جهت بنیان خانواده را تقویت می‌کند.

فضای معنوی

سلامت و آرامش خانواده منوط به ایجاد روح معنویت و یاد خدا در فضای خانه و ایجاد فضایل اخلاقی در افراد خانه است. نماز با ایجاد فضای معنوی در خانه، آرامش روانی اعضای خانواده را تأمین می‌کند و سبب تقویت بنیان روابط آنها می‌شود. در این فضای معنوی است که انجام شعائر دینی و تربیت مذهبی فرزندان براحتی انجام می‌شود و آینده خانواده تضمین می‌گردد.

محبت

بارزترین ویژگی خانواده در محبت بین اعضای آن جلوه می‌کند و در هیچ یک از گروه‌های اجتماعی محبت متقابل به این شکل صورت نمی‌گیرد. این کانون گرم خانواده است که پناهگاه اهل خانه در برابر ناملايمات زندگی است.

نماز سبب تحکیم محبت در بین اعضای خانواده می‌شود. یکی از عوامل اصلی ایجاد محبت، تواضع است و پیش‌تر گفته شد که چگونه نماز سبب تواضع می‌شود و کبر را از بین می‌برد. یکی دیگر از عوامل ایجاد محبت، ایمان به خداست که نماز آن را متجلی می‌کند. در روایت اسلامی نیز تصریح شده که تواضع و ایمان از عوامل ایجاد محبت است.

باروری شخصیت

خانواده‌ای که از افراد با شخصیت و با ثبات تشکیل شده باشد، دارای استحکام در روابط است. در بحث مسائل تربیتی نماز، به اثر نماز بر ثبات شخصیت اشاره شد. گذشته از این اعضای خانواده که منظم، نظیف، مؤدب، متین و باوقارند، احساس ثبات می‌کنند، قادر به تمرکز ذهن هستند و می‌توانند در آینده، خانواده‌ای ایده‌ال را تشکیل دهند. نماز، با توجه به کارکردهای تربیتی‌اش در ایجاد چنین فضایی بسیار مؤثر است. خانواده‌ای که چنین اعضایی

داشته باشد، بسیار مستحکم و نظام‌مند خواهد بود و اگر این روابط به جامعه بسط یابد، اجتماع همانند خانواده‌ای بزرگ خواهد شد.

ب) نقش نماز در زندگی زوج‌های جوان

اگر بپذیریم که نحوه آغاز هر راه بر نحوه تداوم آن تأثیر دارد، بزرگداشت نماز در ابتدای زندگی مشترک، می‌تواند آغاز مبارک و فرخنده‌ای برای تمامی جریان زندگی باشد. در زندگی، فرازهای با شکوهی برای روح آدمی وجود دارد که لازمه زیستن افتخارآمیز است و هر فردی به میزان برخورداری از این فرازها می‌تواند به انسانیت خویش مفتخر باشد. انس با نماز، بهترین نقطه عطف زندگی است و هرگاه زوج‌های جوان چنین پیوندی با خداوند داشته باشند، هرگز غبار ملال و خستگی بر وجودشان نمی‌نشیند.

با توجه به جوان بودن جامعه ایرانی و با توجه به اینکه شاید ازدواج سبب تقویت دنیاگرایی شود و دینداری را تضعیف نماید، به بررسی نقش نماز در زندگی زوج‌های جوان می‌پردازیم. تغییر بینش زوج‌های جوان نسبت به زندگی زن و مرد با وجود دیدگاه‌ها و بینش‌های مختلف با یکدیگر ازدواج می‌کنند و در مسیر زندگی، در کنار یکدیگر با وقایع و حوادث مختلف برخورد می‌کنند. چگونگی بینش و رویکرد زن و شوهر در مقابل اتفاق‌های زندگی نقش خاصی در تداوم و عمق روابط آنها دارد و در ایجاد فضای عاطفی و محبت‌آمیز تأثیر می‌گذارد. در این میان، بینش زن و مرد نسبت به زندگی، همسر، ازدواج، خانه‌داری و تربیت فرزند، در نحوه ارتباط بین آنها و توقعشان نسبت به یکدیگر بسیار مؤثر است. جوانان به دلیل کم‌تجربگی، کمبود آگاهی و نوسانات عاطفی و هیجانی، در پاره‌ای موارد از تصمیم‌گیری‌های عاقلانه و عمیق عاجزند. در نتیجه، به علت سطحی‌نگری و شتاب در تصمیم‌گیری‌ها اشتباه می‌کنند. نماز در تصحیح این روند می‌تواند نقش خاصی را ایفا کند و با تقویت انگیزه‌های متعالی و رهایی آدمی از دنیاگرایی، او را در راستای اهداف عالی هدایت کند؛ زیرا نماز، آدمی

را از جاذبه‌های زمینی به جاذبه‌های آسمانی، اوج می‌دهد و او را از فرش به عرش سیر می‌دهد و از خاک تا افلاک بر می‌کشد. اگر زوج‌های جوان به این فضای متعالی راه یابند، فراز و نشیب زندگی نمی‌تواند آنها را دچار تزلزل کند.

نماز انسان را از دردها و روزمرگی‌ها رها می‌سازد و دردمندی او را سمت و سوی دیگر می‌بخشد. روحش را از حقارت آزاد می‌کند و به او عزت و منزلت و تعالی می‌بخشد. در چنین فضایی، همسران جوان به احساس پوچی نمی‌رسند و برای تداوم زندگی با هم، از سطح غرایز فراتر رفته و با یکدیگر اتصال وجودی پیدا می‌کنند. به عبارت دیگر، نماز، نقطه اتصال معنوی آنها به یکدیگر می‌شود و از این رو، روند زندگی مشترک را یکسره با ارزش می‌یابند.

● روش‌های موثر

آنچه که در قالب اصول، توضیح داده شد باید ها و نبایدهای حاکم بر رفتار مربی یا متربی است که در جمیع شرایط و در همه اقدامات تربیتی قابل اجراست. اکنون چند روش کاربردی که والدین می‌توانند با به‌کارگیری آنها اثر مثبت در وجود فرزند خود به جا بگذارند توضیح داده می‌شود.

روش الگویی

اگر در محیط خانواده فرهنگ نماز گسترش و ژرفا یابد، اگر ترنم نماز فضای خانه را معطر کند اگر فرزندان پدر و مادر را به قصد نماز بیابند بی هیچ تردید آنان نیز الگوی خویش را از خانواده خواهند گرفت و انس و الفت با نماز خواهند یافت که ره آور آن پرهیز از فحشا و منکر و گریز از آلودگی و همسایگی با پاکی و تهذیب صفا و صداقت خواهد بود.

اگر اعضای خانواده همه با یکدیگر به اقامه نماز بپردازند و همه به وحدت درونی دست یابند در بیرون نیز با یکدیگر همگونی و هماهنگی خواهند داشت و موجبات آرامش روانی را برای آنان در پی خواهد داشت زیرا نه در جامعه با یکدیگر تضادی دارند و نه والدین با فرزندان خویش اختلاف اساسی و جدی خواهند داشت. تجارب تربیتی و مهمتر از آن دلالت های دینی حاکی از آن است که "فعل پدر و مادر" تأثیری فراوان در تقویت روحیه و انجام فرائض دینی از جمله نماز در فرزند به جا می گذارد. زیرا اصولاً خداوند انسان را طوری آفریده که از اسوه ها و یا نمونه های عینی اثر می پذیرد .

قول والدین مکمل فعل است اما هیچ کدام جای دیگر را نمی گیرد. منتهی هریک در موقعیت مناسب باید به کار گرفته شود، زیرا قول گسسته از فعل، تأثیرگذار نیست.

فضاسازی معنوی

فرزندى که در خانواده ای لبریز از ذکر و یا در محبت خدا به دنیا می آید هیچ گاه نیازی ندارد که آموزش ویژه برای نماز ببیند. زیرا از همان آغاز تولد در گوشش اذان و اقامه می گویند و او را به "صلوه" و "فلاح" و "خیرالعمل" دعوت می کنند. در خانه ای که مشحون از ذکر خداست فرزند نیز با این ذکر پرورش می یابد و دلی که با ذکر حق تعالی، جلا یابد هرگز از منبع قدرت لایزال الهی نمی گریزد و "انس" با خدا را در "ذکر" با خدا می یابد .

در خانه ای که با والدین به مناجات شبانه بر می خیزند و اهل خانه همگی معتقد و مقید به آداب دینی هستند چگونه ممکن است فرزندشان گریزان و روی گردان از خدا باشد؟

جابر بن عبدالله انصاری از رسول خدا سوال کرد: یا رسول الله! دانستیم که چگونه خود را از آتش جهنم ننگه داریم؟ با انجام واجبات و پرهیز از محرمات! اما ندانستیم که فرزندان و خانواده خود را چگونه از آتش جهنم حفظ کنیم؟ آن حضرت در پاسخ فرمودند :

الف) اعملوا الخیر: خود عامل عمل خیر باشید .

ب) واذکروا هم بالله: یاد خدا را در دل هایشان زنده کنید .

ج) و امروا هم بالمعروف: (این گونه نباشید که آنها را رها کنید، بلکه با رفق و مدارا و ملامت) آنها را به معروف هدایت و راهنمایی کنید .

د) و انهیهم عن المنکر: (آنها را در میان امواج متلاطم دنیا رها نکنید بلکه) از آنچه او به فساد و تباهی می کشد منع و بازدارید .

وقتی فرزند براساس محبت خود به نماز ایستاد، آن وقت است که نمازش معنا پیدا می کند چون که نماز بدون محبت، اگر در طریق وصول به معنا نباشد، سودبخش نیست .

وقتی فرزند توجه لازم را داشت، آرام، آرام به این کار انس می گیرد. لطف خدا را در نماز در می یابد و پرده غفلت برای او کنار می رود .

امام سجاده(ع) می فرماید: وظیفه پدر و مادر این است که فرزندان را دلالت به خدا کنند (توجه به خدا) که اعم از نماز خواندن است . اینکه از همان سه سالگی امر به سجده کردن فرزند نماید و سپس کلمه "لا اله الا الله" را به او بیاموزد و باملامت و آرامی او را در سن

حضور در مجامع و محافل نماز

مشاهدات انسان یکی از عوامل موثر در تربیت انسان است. قرآن در آیات متعدد انسان ها را به "دیدن" و "فکر کردن" دعوت می کند. بین "دیدن" و "باور کردن" رابطه مستقیم وجود دارد. باید کاری کنیم که فرزند ما با صحته های گوناگون اقامه نماز و آماده شدن برای اقامه نماز مواجه شود. شرکت در نمازهای جماعت مسجد محله، شرکت در نماز جمعه و موارد مشابه به آن می تواند در تقویت روحیه نمازگزاردن فرزندان ما موثر باشد .

ایجاد ارتباط بین زیبایی و نماز

انسان یک موجود زیبا دوست است و به دنبال زیبایی ها می رود و این ویژگی را خداوند در وجود آدمی قرار داده است بخصوص کودک و نوجوان که بیش از بزرگسالان زیبایی ها را می بیند و دوست دارد. با ترتیب دادن یک سجاده زیبا و چادر نمازی قشنگ برای دختران، جانماز و لباس زیبا برای پسران می توان رغبت آنها به نماز خواندن و حضور در جمع نمازگزاران را فزونی بخشید. هر قدر والدین بتوانند زیبایی ها را با نماز خواندن پیوند بزنند، به همان اندازه موفق تر خواهند بود. باتوجه به نکات و راهکارهای فوق در می یابیم که هر اندازه برنامه های مربیان با نیازها و علایق و رغبت های افراد (متربی) تناسب و هماهنگی داشته باشد، رفتار و نگرش مثبت به آن برنامه ها در افراد افزایش می یابد و هر اندازه این اعمال و روش ها با رغبت و علاقه متربی فاصله داشته باشد و یا در تعارض باشد، نه تنها جاذبه ایجاد نکرده بلکه باعث بی علاقه‌گی، بی رغبتی و گاه تنفر و بیزاری در آنان می شود. در هر حال هنر مربیانی که می خواهند نیاز درونی افراد را به پرستش خدا شکوفا و هدایت کنند این است که زیباترین شکل و شیواترین آموزش ها باید با رغبت های فراگیران همخوانی داشته باشد تا آموزش ها "نهادینه" گردد.

برگزاری جشن تکلیف در خانواده:

باید در خانواده ها همانطور که به جشن تولد کودک اهمیت می دهند، به جشن تکلیف او نیز اهمیت دهند. جشن تکلیف می تواند خاطره خوشایندی از نماز در ذهن کودک ایجاد کند. خداوند یکی از ایام الله را روز به تکلیف رسیدن کودکان می داند.

خلاصه

نماز بزرگترین فرائض اسلامی و عالی ترین کلاس مکتب تربیتی اسلام است. هر قدر نماز را بهتر بشناسیم، کارآیی آن را بیشتر بدانیم، به استفاده ی صحیح از آن بهتر و بیشتر آشنا باشیم و

آن را در سطح بالاتر و با کیفیت بهتری اقامه کنیم، میزان ثمر بخشی نماز و بهره برداری ما از آن زیادتر و گسترده تر خواهد شد و ما را در سطح بالاتری از تکامل قرار خواهد داد. حال، باید گفت: ای انسانها نماز، «معراج» است، بالابری است. به وسیله ی آن می توانید اوج بگیرید و تا قرب خدا بروید اما تا آن را نسناسید و توان علمی بهره برداری از آن را نیابید، موفق به چنان عروجی نخواهید شد. بدانید که برای به اوج رفتن و راه کمال پیمودن، هیچ وسیله ای را به جز نماز در اختیارتان ننهاده اند. نماز، تنها وسیله ی رشد و تکامل روحانی است و ابزارهای دیگر، بدون آن به شما کمکی نخواهند کرد.

بهره وری از نماز در مسائل بهداشتی، تربیتی، اعتقادی، فکری، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، مدیریت، کار، دانش، فن، هنر و خلاصه در کلیه ی شئون زندگی نیز به همین شروط، مشروط است. باید نماز را از حیث آغاز، پایان، طیّ مراحل، اجزای ظاهری و باطنی، راز و رمزها، اهمیت و فضیلت، اقامه ی صحیح، تزیین، حکمت ها و اثرها و خلاصه در تمامی ابعاد بشناسیم، رموز استفاده از آن را در خود آن پیدا کنیم و بیاموزیم و آنگاه از آن بهره برداریم. امید است که با گسترش کار تحقیق در امر نماز، مردم، راه صلات را که راه حسنات و صالحات و طریق هدایت است بیابند و منکر گریز و معروف طلب شوند. اگر مردم نماز تحقیقی و نه تقلیدی را در جامعه اقامه کنند نه تنها به سوی نماز که خیرالعمل است خواهند شتافت بلکه به سوی تمام خیرات و معروفات حرکت خواهند کرد و نه تنها فساد ریشه کن خواهد شد بلکه اصلاحات کیفی در همه ی زمینه ها به سرعت به پیش خواهد رفت و با انقلابی پویا و فراگیر، الهی شدن جامعه آغاز و طلیعه ی قسط آشکار خواهد شد.

نتیجه گیری

خداوند، برای تربیت بشر و رساندن او به کمال شایسته ی خودش یک سلسله عبادات و وظایف اخلاقی را معین فرمود، تا آدمی در سایه ی عمل به آن عبادات و به کار بستن وظایف

اخلاقی به کمالی که برای آن آفریده شده است، برسد و بهره ی خود را از لذایذ روحی و معنوی در عالم دنیا و آخرت به دست آورد.

در میان این عبادات، نماز یکی از بزرگترین فرائض اسلامی و عالی ترین کلاس مکتب تربیتی اسلام است.

تشریح این عبادت بزرگ، علاوه بر برقراری ارتباط بنده با خدا و استحکام مبانی بندگی، اگر درست به جا آورده شود، همچون سدّی محکم انسان را در برابر گناه و آلودگی، حفظ می کند.

روشن است که خداوند به نماز ما احتیاج ندارد، بلکه هدف، تربیت و پرورش روح و جان انسانهاست و غرض، پدید آوردن قدرتهای روحی است، که سرچشمه ی آن عبودیت و بندگی خداوند است، هدف رفع تیره گیها از صفحه ی دل و نورانی شدن آن به انوار ملکوت و آمادگی جان است برای پذیرش تجلیات حق و تابش نور عشق الهی

منابع :

قرآن کریم

۱- خانواده از منظر ارزش های اسلامی، غلامعلی افروز

۲- زندگی در پرتو ارزش ها، حسن ملکی.

۳- خانواده و نماز، جمعی از نویسندگان

۴- اینترنت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی